

Töajõu liikuvus Euroopa Liidus: tagasirände mõju

Kommenteeritud kokkuvõte

Sissejuhatus

Huvi Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikide liikuvate töötajate tagasirände vastu on kasvamas, kuna üks hiljutise majandus- ja finantskriisi tulemusi võib olla nende töötajate kiirem kodumaale tagasipöördumine Euroopa Liidu 15 liikmesriigist. Uuringus analüüsitakse, mil määral on see juba juhtunud. Selleks esitatakse uusi empiirilisi tõendeid, mis on saadud nii olemasoleva statistika ja kirjanduse läbitöötamisel kui ka tagasipöördujate, poliitikakujundajate ja rändeekspertidega tehtud intervjuudest. Uuringusse kaasati neli Kesk- ja Ida-Euroopa riiki (Ungari, Läti, Poola ja Rumeenia), sest neil on seoses välja- ja tagasirändega erinev kogemus. Juhtumiuuringud andsid rikkalikku kvalitatiivset teavet tagasipöördujate ajendite ning ka tingimuste kohta, mis kas soodustavad või pärsivad kodumaale tagasipöördumist. Intervjuud andsid uut teavet ka tagasipöördujate liikuvuse mõju kohta tööturule ning olemasolevate poliitikameetmete kohta, mis aitavad tagasipöördujatel tööturule naasta.

Poliitikataust

Inimeste vaba liikumine on aruka ja jätkusuutliku majanduskasvu üks põhikomponente, mida rõhutatakse Euroopa 2020. aasta strateegias ja selle juhtalgatustes „Uute oskuste ja töökohtade tegevuskava” ja „Noorte liikuvus”. Strateegia kohaselt ei ole „ELi-sisese liikuvuse [...] võimalusi [...] täies ulatuses ära kasutatud ning rännet ei ole piisavalt suunatud, et see vastaks tööturu vajadustele, kuigi sisserändajad on andnud suure panuse tööhõive ja majanduskasvu tagamisel.” ELi 2004. ja 2007. aasta laienemiste järel kasvas uute liikmesriikide (EL 8+2) ränne Euroopa Liidu 15 liikmesriiki oluliselt, aidates kaasa töajõu paremale jaotumisele kogu ELis. Rändel võib siiski olla ka negatiivseid mõjusid nii inimestele (kes võtavad vastu madala kvaliteediga töökohti ja nende inimkapital on alakasutatud) kui ka nende päritoluriikidele (mis kaotavad oma töajõudu eriti oskustöötajate arvelt).

ELi ja liikmesriikide poliitikakujundajad peavad välja töötama poliitikameetmed, mis aitaksid ületada raskusi, mis on seni takistanud Kesk- ja Ida-Euroopa väljarändajatel ja tagasipöördujatel täielikult ära kasutamast oma inimkapitali ja võimalusi, mida pakub töajõu vaba liikumine ELis. Et seda ülesannet täita, on vaja paremini mõista käimasolevat tagasirännet.

Peamised tähelepanekud

- **Majanduskriisi ajal massilist tagasirännet ei toimunud.** Selle asemel otsustasid paljud väljarändajad võtta äraootava seisukoha ja jääda oma väljaränderiiki või rännata edasi muudesse sihtriikidesse.
- **Majanduskriisi mõjud tagasirändele olid neljas uuritavas riigis mõnevõrra erinevad.** Poolas ja Rumeenias oli kõige märgatavam mõju väljarände seiskumine, tagasirände suurenemine, mis arvatavasti oleks hiljem niikuinii juhtunud, ning suurem korduvränn (mille käigus väljarändajad pöörduvad väljaränderiiki korduvalt lühikeseks perioodiks), millele järgnes taas väljarände elavnemine. Lätis suurendas ülemaailmne majanduslangus väljarännet ja vähendas tagasirännet, mis oli 2006. ja 2007. aastal kiire majanduskasvu ja mitme sektori suure palgatõusu tingimustes suurenenud. Mõju Ungarile oli aga väike, kuna töajõu väljaränne Ungarist ja sinna tagasiränne oli võrreldes ülejäänud kolme riigiga vähene.

- **Majanduskriis kiirendas peamiselt kavandatud tagasipöördumisi.** Majanduskriisi tõttu halvenenud majandustingimustes toimus osa kavandatud tagasipöördumistest varem, kui väljarändajad olid plaaninud. Tagasipöördumise kaalumisel võeti lisaks isiklikele ja perekondlikele põhjustele arvesse ka majanduslikku olukorda.
- **Suurem osa tagasipöördujaid tuli kodumaale tagasi kas perekondlikel põhjustel või sellepärast, et nad olid saavutanud oma väljarändamise eesmärgi.** Perekondlikud põhjused paistsid jagunevat kahte rühma: tagasipöördumine kodumaale perekonna ühendamiseks või koos perekonnaga tagasipöördumine kodumaale kas partneri töökoha või lapse haridustee tõttu. Olulisimate ajendite hulgas olid ka oma eesmärkide saavutamine või vastupidi, pettumine väljarände tegelikus kogemuses.
- **Kodumaal otsisid tagasipöördujad paremaid võimalusi kutsealaseks arenguks.** Oskustega, kuid kõrge kvalifikatsioonita töötajad, kes välismaal „ajusid raiskasid”, pöördusid kodumaale muu hulgas selleks, et naasta oma erialale. Paraku on nad oma erialase arengu lünga tõttu tõenäoliselt pidanud kodumaa tööturule sisenemisel kogema raskusi. Eriti kehtib see noorte puhul, kellel puudub kvalifikatsioonile vastav kogemus.
- **Kõrge kvalifikatsiooniga tagasipöördujate liikuvuskogemust kodumaisel tööturul hinnatakse, samas kui madala kvalifikatsiooniga liikuvate töötajate puhul see tavaliselt nii ei ole.** Tagasipöördujad on paremas olukorras, kui nende tööandja jaoks on nende rahvusvaheline töökogemus oluline. Madala kvalifikatsiooniga töötajate puhul see tavaliselt nii ei ole ja töötajail on raskusi oma uute oskuste kasutamisel.
- **Neli vaadeldud Kesk- ja Ida-Euroopa riiki on algatanud tagasipöördujate tarvis eri ulatusega poliitikameetmeid.** Lätis ja Poolas algatatud meetmed on tingitud inimeste massilisest väljarändest ja selle tõttu tekkinud tööjõupuudusest. Rumeenia algatused on

ajendatud vastuvõtivate riikide valitsuste survest ohjeldada väljarändajate voogu. Sellegipoolest ei paista poliitilised tegurid tagasipöördujatele eriti korda minevat, kuna neisse suhtutakse üldiselt kahtlusega ja poliitikaalgatused ei jõua sihtrühmani.

Poliitikasoovitused

Alljärgnevat poliitikasoovitust pakutakse välja meetmeid, mis aitaksid ületada raskusi, mis on seni takistanud Kesk- ja Ida-Euroopa väljarändajatel ja tagasipöördujatel täielikult ära kasutamast oma inimkapitali ja võimalusi, mida pakub tööjõu vaba liikumine ELis.

- **Abi tagasipöördujatele, kes on välismaal vastu võtnud haridusele mittevastava töökoha – meetmed ajupotentsiaali raiskamise vastu**
Oskustega töötajad, kes on teinud oma kvalifikatsioonile mittevastavat tööd, kogevad kodumaa tööturule naastes sageli raskusi. Nende potentsiaali on raisatud nii vastuvõtvast kui ka lähetavas riigis. Seega tuleks nii liikmesriikides kui ka ELi tasemel eritählepanu pöörata oskuste kadumise nähtusele.
- **Koostöö tõhustamine ja vajaliku sünergia saavutamine riigi ja eraalgatuste ning vabaühenduste vahel**
Kuna vaadeldud piirkonnas on usaldus poliitikute vastu piiratud, peavad tagasipöördujatele mõeldud algatused kaasama pigem vabaühendusi ja eraettevõtteid kui tulema üksnes valitsuste poolt.
- **Liikuvate töötajate välja- ja tagasirännet käsitleva teabe kogumise tõhustamine, et parandada arusaamist rände ulatusest ELi liikmesriigid peavad parandama oma ametlikku statistikat välja- ja tagasirände kohta, näiteks luues stiimuleid töötajatele, et need oma väljarände ametlikult deklareeriksid. Mis puutub tagasirändesse, siis parandaks andmete võrreldavust see, kui kogu ELis võetaks kasutusele ühine tagasirände määratlus.**

Lisateave

Aruanne „Labour mobility within the EU: The impact of return migration” („Tööjõu liikuvus Euroopa Liidus: tagasirände mõju”) on avaldatud veebilehel <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1243.htm>

Lisateabe saamiseks võtke ühendust teadusjuhi Klára Fótiga: klara.foti@eurofound.europa.eu